

УДК 657:1.011.56

Кузьома В.В.

кандидат економічних наук

Миколаївського національного аграрного університету

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

IMPORTANT ASPECTS OF ACCOUNTING AND TAXATION OF SUBJECTS OF SMALL ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

Розглянуто актуальні аспекти організації обліку суб'єктів малого підприємництва. Приділена увага умовам обрання системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва, формам ведення обліку, плану рахунків та формам фінансового звіту.

Ключові слова: організація обліку, система оподаткування, форма ведення обліку, план рахунків, фінансова звітність.

АННОТАЦИЯ

Рассмотрены актуальные аспекты организации учета субъектов малого предпринимательства. Рассмотрены факторы и условия, которые влияют на процесс выбора системы налогообложения субъектами малого предпринимательства, форм ведения учета, плана счетов и форм финансового отчета.

Ключевые слова: организация учета, система налогообложения, форма ведения учета, план счетов, финансовая отчетность.

ANNOTATION

The article reviewed actual aspects of accounting small enterprise. Also the article reviewed the factors and conditions that influence the selection process of taxation of small businesses, forms of accounting, chart of accounts and forms of financial report.

Keywords: organization of accounting, tax system, form of accounting, chart of accounts, financial statements.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Зміни підходів до ведення бізнесу, збільшення потреб менеджменту в інформації та постійні трансформації, що відбуваються у нормативно-правовому регулюванні бухгалтерського та податкового обліку суб'єктів малого підприємництва, вимагають перегляду підходів до організації їх обліку.

Питання організації бухгалтерського обліку є актуальними для підприємств будь-якої форми власності та розмірів. Проте актуальність дослідження проблемних аспектів організації обліку малими формами суб'єктів господарювання обумовлено специфічними особливостями у застосуванні ними методів та прийомів бухгалтерського обліку.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів організації бухгалтерського обліку та оподаткування присвячені праці багатьох вчених, таких як Н. Бузак, П. Буряк, С. Голов, Б. Засадний, М. Кобзева, О. Мазіна, Н. Малюга, М. Огійчук, Л. Сук, В. Сопко та ін. Однак, у зв'язку зі змінами, що відбуваються на законодавчому рівні у сфері бухгалтерського та податкового обліку суб'єктів малого підприємства, постійно наявне коло принципово важливих

питань організації обліку, що вимагають удосконалення наукових підходів до обґрунтування та оперативного уточнення.

Викладення основного матеріалу дослідження. В процесі дослідження проблем організації обліку в суб'єктах малого підприємництва, виділяють такі головні проблеми:

- неповнота, неоднозначність і суперечливість чинної нормативно-правової бази;
- невизначеність податкового законодавства щодо малого бізнесу як специфічного сектору економіки;
- значні адміністративні бар'єри (реєстрація, ліцензування, сертифікація);
- складна система обліку та звітності;
- складність застосування окремих П(С)БО та формування облікової політики малого підприємства;
- відсутність розвиненої ринкової інфраструктури на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях;
- слабка підтримка системи фінансування й кредитування малого бізнесу;
- відсутність чіткої системи в організації фінансово-економічного співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями щодо залучення інвестицій, кредитів, грантів, міжнародної технічної допомоги для розвитку малого підприємництва тощо [1].

Усі зазначені недоліки в організації обліку суб'єктів малого підприємництва створюють значні перешкоди у прийнятті більш гнучких й оперативних рішень менеджментом підприємства, дотриманні податкової дисципліни, реєстрації фактів господарської діяльності, складанні достовірної фінансової звітності.

Все це обумовило необхідність дослідження таких питань організації обліку суб'єктів малого підприємництва – юридичних осіб, як вибір оптимальної системи оподаткування; аналіз існуючих форм ведення бухгалтерського обліку та варіантів використання плану рахунків; розкриття вимог до застосування затверджених П(С)БО 25 форм фінансового звіту суб'єктів малого підприємництва.

Так, перед будь-яким суб'єктом малого підприємства постає питання обрання системи оподаткування. На сьогодні, Податковим Ко-

дексом України запропоновано дві основних системи оподаткування: загальна та спрощена.

Спрощена система оподаткування – спеціальний податковий режим, запроваджений для зниження податкового навантаження та стимулювання малого підприємництва в Україні. Зазначена система оподаткування значно легша з точки зору ведення бухгалтерського обліку, хоча має низку обмежень. Так, існує перелік дозволених для цієї системи оподаткування видів діяльності. Окрім цього є певні обмеження припустимого обсягу доходу та кількості найманих робітників.

Спрощена система оподаткування практично без змін проіснувала до 2011 року, коли було переглянуто порядок обов'язкових податкових відрахувань. Однак, істотні зміни набули чинності з 1 січня 2015 року, а саме: скорочено кількість груп платників єдиного податку (з шести до трьох); більшість суб'єктів господарювання малого підприємництва були віднесені до 3-ї групи і склали за даними Державної фіскальної служби України близько 95 % від загальної кількості суб'єктів, що працюють із застосуванням спрощеної системи оподаткування.

Крім того, були збільшені межі доходів для підприємців: перша група – до 300 тис. грн. замість 150 тис. грн., друга група – до 1,5 млн. грн. замість 1 млн. грн., третя група – до 20 млн. грн. замість 3 млн. грн. для фізичних осіб і 5 млн. грн. для юридичних осіб.

До основних переваг загальної системи оподаткування для юридичних осіб – суб'єктів малого підприємництва доцільно віднести наступне: відсутність обмежень у видах діяльності та обсягу доходу і кількості працівників; більш ширша можливість планування та оптимізації оподаткування (внаслідок впливу обсягу витрат на базу оподаткування); розмір сплачуваного податку на прибуток прямо залежить від обсягу прибутку за звітний період.

В той же час, загальна система оподаткування має суттєві недоліки: складність адміністрування (більш суворі вимоги до ведення обліку та складання звітності); досить високе податкове навантаження, особливо за наявності найманих працівників тощо.

Основна недолік спрощеної системи оподаткування, на нашу думку, очевидний: базою оподаткування є весь обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), без вирахування витрат підприємства. Тому такий спосіб оподаткування може бути вигідний лише для надто вузького кола представників малого бізнесу. Загалом, обмеження щодо застосування спрощеної системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва наведені в п. 291.5 Податкового Кодексу України [2].

Однак, можна зазначити й переваги: простота нарахування єдиного податку; спрощене ведення обліку і відносна простота заповнення звітності; звільнення від сплати платником єдиного податку, низки податків і обов'язкових

платежів; витрати на оплату продукції платників єдиного податку-юридичних осіб можуть бути віднесені на витрати контрагентами-платниками податку на прибуток.

Наступним питанням організації обліку суб'єкта малого підприємництва-юридичної особи є вибір форми ведення бухгалтерського обліку.

Так, відповідно до підпункту 3 пункту 291.4 статті 291 Податкового кодексу України – юридичні особи – платники єдиного податку третьої групи (юридичні особи), ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат з метою обрахунку об'єкта оподаткування за методикою, яка забезпечує формування та реалізацію державної податкової і митної політики [2].

Зокрема, порядок ведення обліку за спрощеною формою регулюється методичними рекомендаціями із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами, що затверджені наказом Міністерства фінансів України за № 720 від 15.06.2011 р., в якими передбачено застосування чотирьох журналів та 5 відомостей у якості реєстрів обліку майна, капіталу, зобов'язань та обліку господарських операцій [3].

Крім того, суб'єкти малого підприємництва – юридичні особи для узагальнення інформації про господарські операції можуть використовувати просту та журнальну форму бухгалтерського обліку.

Проста форма бухгалтерського обліку рекомендується для застосування на малих підприємствах, які протягом місяця здійснюють невелику кількість господарських операцій і не здійснюють виробництво продукції та роботи, пов'язані з великими матеріальними витратами (торгівля, постачання, послуги).

При виборі суб'єктом малого підприємства форми ведення бухгалтерського обліку, необхідно враховувати особливості функціонування підприємства, а саме: вид діяльності, структуру системи управління, їх складність та чисельність працівників. Так, виходячи зі своїх потреб, мале підприємство може пристосовувати реєстри бухгалтерського обліку, відповідно до специфіки своєї роботи з дотриманням вимог:

- єдина методологічна основа (принцип подвійного запису) та взаємозв'язку даних аналітичного і синтетичного обліку;

- суцільне відображення усіх господарських операцій в реєстрах обліку на підставі первинних облікових документів;

- накопичення і систематизація даних первинних документів у розрізі показників, необхідних для управління і контролю за господарською діяльністю малого підприємства, а також для складання і подання бухгалтерської звітності.

Усі зазначені вище форми ведення бухгалтерського обліку та узагальнення інформації можуть бути представлені в автоматизованій

системі обробки даних. Останнім часом обчислювальна техніка і на малих підприємствах перетворилася на визначальний фактор організації обліку. Застосування автоматизованої системи ведення бухгалтерського обліку дозволяє прискорити обробку облікової інформації та передачу її за всіма напрямками.

За способом організації, для малого бізнесу підходять бухгалтерські програми з прив'язкою до журналу господарських операцій (журнальний спосіб). У таких програмах користувач починає роботу з журналом господарських операцій, а решта дій є похідними. Такий підхід зручний для малих підприємств, але зумовлює необхідність частої фільтрації даних у разі великого обсягу і різноплановості звітної інформації.

Наступним питанням організації обліку суб'єктами малого підприємства-юридичними особами є обрання варіанта застосування плану рахунків та затвердження робочого плану рахунків. На сьогоднішній день, суб'єкти малого підприємства можуть використовувати на вибір загальний або спрощений план рахунків.

Наказом Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. за № 186 було затверджено План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємства, який з часом зазнав відповідних змін та доповнень [4].

Згідно з п. 2 даного наказу, спрощений план рахунків можуть застосовувати, зокрема, суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні особи, визнані згідно з чинним законодавством, суб'єктами малого підприємства [4]. Отже, спрощений План рахунків носить рекомендований, а не обов'язковий характер. Крім того, до спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку було внесено зміни, пов'язані із виключенням рахунків 8-го класу (84 «Витрати операційної діяльності», 85 «Інші затрати») та введенням рахунків 9-го класу (90 «Собівартість реалізації», 96 «Інші витрати»), що було викликано модифікаціями у методиці заповнення Звіту про фінансові результати малими підприємствами.

Слід зазначити, що варіант застосування суб'єктами малого підприємства тільки 8 класу рахунків за загальним Планом рахунків залишився ще від тих часів, коли в Спрощеному плані рахунків для обліку витрат використовувались тільки рахунки класу 8. На нашу думку, застосування такого варіанту обліку вже є не актуальним, а рекомендації, що залишились в інструкції до застосування загального Плану рахунків є звичайною неузгодженістю вітчизняного законодавства.

Ще одним актуальним питанням в організації обліку суб'єкта малого підприємства є визначення форми заповнення фінансового звіту суб'єкта малого підприємства.

Складання фінансового звіту є заключним етапом бухгалтерського обліку, про якість здійс-

нення якого говорить ефективність системи обліку на підприємстві в цілому. Для суб'єктів малого підприємства передбачена скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу та звіту про фінансові результати.

Змінами, що внесені до П(С)БО 25, передбачено можливість складання суб'єктами малого підприємства Фінансового звіту суб'єкта малого підприємства форми №1-м та 2-м і Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємства форми №1-мс та 2-мс. Загальні засади щодо формування Фінансового звіту суб'єкта малого підприємства та Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємства є різними [5].

Так, норми П(С)БО 25 застосовуються:

1) для складання Фінансового звіту суб'єкта малого підприємства – суб'єктами малого підприємства – юридичними особами, які визнані такими відповідно до законодавства (крім тих, які складають Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства);

2) для складання Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємства – суб'єктами малого підприємства – юридичними особами, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства, а також суб'єктами малого підприємства – юридичними особами, що відповідають критеріям мікропідприємства [5].

Отже, суб'єкти малого підприємства складають фінансову звітність за спрощеною формою. Ініціативу законотворців щодо спрощення організації бухгалтерського обліку для малих підприємств можна визнати позитивною. Однак у зв'язку із останніми змінами, виникає неузгодженість між окремими нормативними актами: спрощеним та загальним Планом рахунків, невідповідність їх ПСБО та методичним рекомендаціям по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами. Усунення зазначених недоліків повинно стати пріоритетним завданням як для вітчизняних дослідників, так і для розробників нормативно-правової бази.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведені дослідження організації обліку суб'єктів малого підприємства надали можливості зробити деякі висновки. Так, для суб'єктів малого підприємства – юридичних осіб передбачено дві системи оподаткування: загальна та спрощена. До основних переваг загальної системи можна віднести відсутність обмежень у видах діяльності та обсягу доходу, а також і те, що розмір сплачуваного податку на прибуток прямо залежить від обсягу прибутку за звітний період. Малі підприємства, що обирають спрощену систему оподаткування отримують можливість спрощеного ведення обліку і звільнення від низки податків і обов'язкових платежів.

Крім того, суб'єктам малого підприємства – юридичним особам запропоновано ряд

форм ведення обліку: проста, спрощена та журнальна. При цьому обрання простої та спрощеної форми організації обліку можливо тільки для тих суб'єктів малого підприємництва, що знаходяться на спрощеній системі оподаткування. Перевагами спрощеної форми ведення обліку є простота його ведення та відносно невисока витратомісткість. Тоді як журнальна форма обліку забезпечує його інформативність.

Особливістю спрощеного плану рахунків є значно менша кількість рахунків бухгалтерського обліку, тоді як перевагою застосування загального плану рахунків є більша деталізація облікової інформації.

Для суб'єктів малого підприємництва передбачена можливість складання Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва (форми №1-м, 2-м) та Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва (форми №1-мс та 2-мс). Так, відповідно до підпункту 3 пункту 291.4 статті 291 Податкового кодексу України – юридичні особи – платники єдиного податку третьої групи (юридичні особи), для складання Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва, ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат.

Дослідження питань організації обліку суб'єктів малого підприємництва, беззаперечно, є актуальним, оскільки існує певна необхідність у підвищенні ефективності діяльності малих підприємств. У зв'язку з цим, перспективами майбутніх досліджень у сфері бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва є розробки щодо підвищення інформативності об-

ліку та забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сук Л. Організація обліку на підприємствах малого бізнесу / Л. Сук, П. Сук // Бухгалтерський облік в сільському господарстві. – 2010. – № 3. – С. 36-40.
2. Податковий кодекс України: затверджений ВРУ від 02.12.10 р. № 2755-VI-ВР (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Методичні рекомендації із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : затверджено наказом Міністерства Фінансів України № 720 від 15.06.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=311243&cat_id=293536.
4. Про затвердження спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку : затверджено Наказом Міністерства фінансів України за № 186 від 19.04.2001 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»: затверджено Наказом Міністерства фінансів України за № 39 від 25.02.2000 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00/page>
6. Іртищева І.О. Удосконалення обліку витрат в умовах ринкових відносин / І.О. Іртищева, О.М. Бурова, О.А. Сібілева // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені ВО Сухомлинського. Серія: Економічні науки, 2013. – Вип. 5.1 (97) – С. 28-30.